

933

А7РАМН

Бүгд Союзд Кеңесте

развешал

ИП — ОКТОБАР 1987. БР 4 — 5

НАПОМЕНЕ О ОРТОГРАФИЈИ.

У погледу ортографије изворног, влашког текста, ова PDF верзија рада разликује се од изворне, објављене у "Развитку" бр. 4-5 1987. године, у начину писања:

- 1) "муклог **и**" (раније апострофом, сада **î**),
- 2) "умекшаног **ћ**" (раније подвучено **ћ** сада **ś**), и
- 3) "умекшаног **џ**" (раније подвучено **џ**, сада **ž**).

Ово је било неопходно јер је покушај да се у Adobeu креира фајл у потпуности налик оригиналу, у овом детаљу остао неуспешан!

Аутор

развишак

ЗАЈЕЧАР, ЈУЛ - ОКТОБАР 1987. БР. 4-5

ДАНАС ОВДЕ

Др Милан Ј. Димитријевић: ВОЂЕЊЕ НА РАДНОМ МЕСТУ И ПРОЦЕНА УЧИННА И РАДНОГ ПОНАШАЊА У ОРГАНИЗАЦИЈАМА УДРУЖЕНОГ РАДА	2
Инж. Михаило Његушић: АНАЛИЗА ПРОИЗВОДЊЕ ПШЕНИЦЕ И ПОТРОШЊЕ НПК АНТИВНИХ МАТЕРИЈА У ПЕРИОДУ 1981—1985. И ПЛАН РАЗВОЈА ДО 1990. ГОДИНЕ У РЕГИОНУ ЗАЈЕЧАР	7
Даринка Гацковић: ИНТЕРЕСОВАЊА УЧЕНИКА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ ЗА ПРОФЕСИОНАЛНА ЗАНИМАЊА	14

ЗНАЦИ И ПУТОКАЗИ

Љубомир Павле Љубиновић: НЕКЕ НЕИСТИНЕ О НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОЈ БОРБИ У ИСТОЧНОЈ СРБИЈИ У КЊИГАМА ДРАГОЉУБА МИРЧЕТИЋА	28
--	----

ВИДИЦИ

Милен Миливојевић: БАЛКАНСКИ СУСРЕТИ МЛАДИХ КЊИЖЕВНИКА	38
Радослав Терзић: ПОЕТСКУ РЕЧ ПОЗВАЛИ СМО У ГОСТЕ	41
Првослав Ралић: ИМА ВЕЛИКОГ ПОСЛА ЗА СТВАРАЛАЧКУ ЉУДСКУ ДЕЛАТНОСТ	41
Александар Петров: ДА СЕ ДОБРО СЛУШАМО И ДОБРО РАЗУМЕМО	42
Натарина Тодоровић: ДЕТИЊСТВА	43
Саша Барбуловић: ПОМЕН	44
Драгица Стојановић: ПЕТ ПЕСАМА	46
Иван Гађански: ПАНОРАМА ПОЕЗИЈЕ БАЛКАНСКИХ НАРОДА (Назим Хинмет, Фазил Хусни Дагларџа, Мелих Џевдет Андај, Љасгуш Порадеци, Миђени, Пејо Јаворов, Гео Милев, Јелисавета Багђана, Нонстантин Кавафи, Јорго Сефери, Одисеј Елити, Јани Рицо, Тудор Аргези Луђијан Блага, Ђејо Богза, Никита Станеску, Марин Сореску)	48
Иван Ивањи: КРАЈ СПОМЕНИКА РАДНОТИЈУ	59
Бранислав Петровић: ЗАПИС О ЗЛА(ТУ)	60
Бранислав Вељковић, Иван Растегорац и Александар Секулић: ПОСТОЈИ ДАН КАД НЕЋЕМО ОТВОРИТИ НИЈЕДНА ВРАТА	61
Адам Пуслојић: СНОВИ ПРЕМИЈЕРА У АУТОБУСУ И НА ПУТУ ПОСЛЕДЊЕМ У НЕГОТИН ..	63
Иван Гађански: ПИСМО Ј. Ст. ПОПОВИЋУ	64
Срба Игњатовић: РАДНОТИ И ВЕЉКО	64
Томислав Мијовић: ДОЗИВАЊЕ И КА НИГДИНИ	64
Јоан Флора: РИКА ЈЕЛЕНА У ПУНОМ ЈЕКУ	65
Владимир Сребров: ТЕСТАМЕНТ ЗА НАСЛЕДНИНЕ И ДВА СЈАЈА	65
Миљурно Вунадиновић: БАЛКАНСКИ ЛОГОС	66
Александар Лукић: У ПОТРАЗИ ЗА ЗЛАТНИМ РУНОМ	67
Јовица Тишма: БУКВАР	68
Предраг Богдановић Ци: ЗЛОТСКА ТАЈНА И ОТМИЦА ЕВРОПЕ	68
Бистрица Милићевић: ЦРКВА, ГРОБНИЦА И ПЛАНИНА, СВЕТИОНИК	69
Влада Младеновић: БОРСКИ ТРИПТИХ—ОН	69
Горан Траиловић: САЗВЕЖЂЕ ЦРНЕ РЕКЕ	70
Љубивоје Бујишић: ГРАД ОД СЕВЕРА ДО ЈУГА	70
Живко Николић: ПОРЕКЛО ПЛАМЕНА И ВИДИМ ВАТРУ	71

СУСРЕТИ И ТРАЈАЊА

XXII МОКРАЊЧЕВИ ДАНИ	72
Милан Ђоновић: ВУК И МОКРАЊАЦ (Беседа на XXII Мокрањчевим данима)	74
Живота Ђорђевић: СОЦИЈАЛНА И ПОЛИТИЧКА СХВАТАЊА ВУНА КАРАЏИЋА	76
Ђорђе Перић: ТУМАЧЕЊА НЕКИХ ФОЛКЛОРНИХ ТЕСТОВА У „РУКОВЕТИМА СТЕВАНА МОКРАЊЦА“	85
Др Радослав Раденовић: СРПСКЕ НАРОДНЕ ЕПСКЕ ПЕСМЕ	98
Паун Ес Дурлић: БАСМЕ ИЗ ГОРЊЕГ ПОРЕЧА	105

Ликовни прилози: СТАНИСЛАВ ГРАНИЋ: ИЗ ЦИКЛУСА „ВУК“
Уметничке фотографије ДРАГОСЛАВА ИЛИЋА

На корицама: КОЉА МИЛУНОВИЋ: ВУК СТЕФАНОВИЋ НАРАЏИЋ (фотографија
Николе Радошевића)

ПАУН ЕС ДУРЛИЋ

БАСМЕ ИЗ ГОРЊЕГ ПОРЕЧА

Записивачима народног духовног стваралаштва далеко најтежа „дисциплина“ данас је записивање бајалица. Табу казивања „трећим“ лицима озбиљна је препрека да се дође до овог златног екстракта људског духа. Овај табу (наводно да се не „изгуби“ магијска моћ, у што, изгледа још једино научници верују), није и једина препрека. Истиснута на сам руб савремене културе, лица која владају вештином бајања с разумљивом подозривошћу дочекују сваког који би да упозна тајну њихове тајне. Записивач бајалица је као ловац који голорук иде на птице - најмањи шушањ и оне ће прхнути пут неба. Такве сметењаке врачаре никад не примају двапут. Како не постоји обука записивача, а искусни ћуте (и залуду надање да ће се нека установа њима позабавити), није на одмет улучену прилику искористити и за коју реч о томе.

Записивач који је у својој уобразиљи пронашао довољно разлога да се упусти у ову авантуру, треба, пре свега, да поседује једну личну особину: да уме да исказује поштовање према својим казивачима. Ништа као знаци искреног поштовања не може придобити људе за сарадњу.

Постоји ли идеална формула? Свакако не, јер се приступ мора мењати од случаја до случаја. Поступак се, међутим, искусно може свести на неке препознатљиве елементе. Прву фазу они талични скратиће уколико пронађу казиваче у својој ближој или даљој родбини. Многи врсни записивачи су управо тако и почели, и знатан део прикупљеног блага којим се дичи наша култура много дугује овој околности. Рођаке треба максимално искористити, и за обуку и за поку, и за прикупљање грађе, и за стицање сигурности, и за кураж кад записивач буде из круга познатих и педагошки настројених лица закорачио у нове и непознате пределе.

Нова се средина осваја „на увце“. Дискретна распитивања код старијих просве-

тних радника, или, такође старијих, шефова месних канцеларија; они млађи ће стати у одбрану с муком стеченог угледа села и рећи да тога више код њих нема ... Потом треба тражити посредника, кључну карику целог посла. Он мора бити лице од великог поверења код казивача, истовремено и лице које ће с разумевањем примити ваше праве разлоге. Он ће морати да препоручи најделотворнију тактику у датој ситуацији, али му се не сме дати превише самоиницијативе. Пресавестан или сервилан посредник понекад је медвеђа услуга, нарочито ако крене сам у извидницу, на тзв. „припремање“ терена. Посредник је драгоценост и још због нечега: у срећним околностима он се може придобити за сарадњу на дужи стазе, у посебним - он може постати и самосталан записивач.

Не сме се изгубити из вида распитивање о казивачевој породици. Некад је она већа препрека од подозривости казивачеве. Постоје две врсте породица: оне које радо помажу, и оне које треба избећи по сваку цену. Ово друго се може постићи посетом кад је називач сам, што је теже угодити, или извлачењем казивача на неутралан терен, обично код рођака који желе сарадњу или код поверљивих лица у суседству. Никако не тражити енергију на њихово придобијање, јер се обично ражесте и, попут осинака, узнемире знатан део терена који се намерава обрадити.

Друга, радна фаза, је непосредан контакт. Треба ићи технички опремљен, магнетофон се подразаумева, спреман против климатских изненађења такође. Казивач се мора освојити на први поглед. Као ни у једној другој ситуацији у животу, овде не треба шкртарити са шармом, а лична и општа култура, нарочито у функцији локалних манира, као ретко кад биће претпоставка успеха. Не треба губити из вида да су познаваоци магијских вештина обично и врсни зналци комплетног народног живота. Постоји леп обичај надговарања с непознатим го-

стом. Сурово искуство неуспеха стећи ће записивач који ће на овом пољу бити поражен већ на кућном прагу.

Кад се већ добије приступ у свету радионицу, мора се ићи поступно, од општег на посебном. Записивач ће се осећати као глумац који зна само поруку писца, а остало мора да импровизује, на лицу места и у непознатом мизансцени. Ако подразаумемо уљудно распитивање о здрављу, прикладан дар (кафа, рецимо) и дипломатику представљања, прави посао почиње са најавом циља посете. Да ли ће се ићи директно на истину, или ће се она заобићи, зависи од низа околности. Овде се дозвољава и одређена преправка записивачеве биографије. Новинар, на пример, може да се покупи већ после попијене кафе. Сумњивци који личе на оне блиске државним органима, могу рачунати на врата и пре тога. Имиџ „музеалца“, и то из неог далеког места (Београда, н. пр.), биће делотворан у одређеним ситуацијама, не и у оним у којима је записивач познат по свом правом занимању, или, што је још горе, где га знају још од детињства. Људској таштини годи посета људи из белог света, а етнолози су омиљени због њиховог чепркања по носталгичним темама и заборављеним временима. Враћање у детињство, у свет успомена, разгаљује сваког и одстрањује подозривост. Мудар записивач ће већ у тренуцима оживљавања успомена посегнути за бележницом: неку (макар и бизарну) анегдоту из казивачког репертоара, он ће забележити, објашњавајући да она заслужује такву пажњу. Кад на ред дођу дуже приповести (на чему, чак, треба insistирати), „из потаје“ треба тргнути магнетофон. У сваком случају, он мора бити на столу, спреман и прихваћен од казивача пре но што се пређе на прави посао. А тај прелаз не сме да подсећа на груби шав неке подеротине, на трапав шив невеште шваље. Елеганција прелаза може бити контролисана

раније припремљеним упитником, а он би, свесрдно се препоручује, морао да садржи инвентар етномедицинских и митско-магијских појмова из саме испитиване средине. С овом фазом не треба претеривати, нарочито кад је казивач стар и у слабој физичкој кондицији, јер замор може наступити у најнезгоднијем тренутку.

Ако записивач добије наклоност називача, током снимања треба да има на уму да није важна количина записа, већ квалитет. Што више о што мањем! Ништа у народу није замршеније и конфузније од његових басми. Оне су још у животу и захваљујући тврдоглавој инерцији која их гура кроз столећа, и често не зависе од разумевања онога крји их исказује и иза чијег су чела скривене. Не продре ли делом и у слику која је иза, записивач ће остати кратких рукава.

Врсне казиваче, оне чије је знање непресушно, обрађујемо у више наврата, зато треба настојати да се стекне њихово поверење и пријатељство. Уљудан записивач ће знати да понуди и своје услуге и да стечено познанство на разне начине негује. Корентан записивач мислиће и на своје колеге, и на евентуалне следбенике, и пут за њих нека буде отворен. Амбициозан и одговоран записивач, с примерном бригом за очување културне баштине, приљезно ће радити и на ширењу мреже записивача. Сујета, таштина и себичност не иду с овим послом: ствари се брзо мењају, још брже избичајавају, а старци умиру кјо да горе књиге ...

После овога, записивачу на српско-хрватском језичком подручју остаје формални део посла - да снимљени или записани материјал дактилографише, а оном на неком од других језика, предстоји пакао превођења. Са тзв. „влашког“ је, чини се, ситуација најтежа. Ослонца нигде, претходног искуства никаквог: као записивач сам, као преводилац још усамљенији. А није само проблем превођења с језика на језик, већ с једног митско-магијског система на други. То обавезује на познавање оба. Један од њих ће записивач моћи да упозна и из литературе, а онај други, матичног језика, мораће добрим делом сам да истражује, јер оно што о њему наша етнологија зна тек је само кроки, некад и негде карикатуралан и пун безразложних предрасуда, некад и негде с претераним очекивањима, а понегде са непотребно исполитизованим нано-

сима. Ортографија, пред којом и због које малодушни батаљују посао, ствар је конвенције, и не треба да представља препреку већу но што јесте, мада њен укупни учинак зависи и од добре воље коректора у штампарији.

Хеуристичар фолклора, па дакле и влашког, мора унапред да рачуна на велику несразмеру између уложеног труда и друштвене сатисфакције. Сам са својим унутрашњим разлозима, психички безбедан у свету сопствених илузија о значају посла (мада са свим знацима социопсихолошке регресије), он и сам временом постаје културолошки сирвивал као и свет којим се бави.

Посао записивача је најниже вреднован на лествици заштите културних добара, заправо - тамо га уопште и нема. Овог записивача су више пута поредили са слепом баба Живаном. Мислећи и учени део овог народа треба ли стално подсећати да је народ и прогледао захваљујући слепој Живани и слепом Филипу, а да га је на ноге поставио хроми Вук?

Некад је, изгледа, неминовно да прође два века па да сви виде оно што је слеп видео давно. Слеп видео, а хром урадио.

Овај испис записивач себи допушта у дубоком уверењу да славећи Вука - славимо и његове златоусте казиваче, и златноруке записиваче. Без сво троје слава је крња, а трпеза празњикава.

Грађа која следи уздарје је Вуку и следбеницима.

БИ ШОЈМАЊЕ

1.

А пљекат (Јанку) пие каље, пие каларе,
пи друму-л Думњедзјо-л маре,
са-нтїњит ку дзїлїи милостї

нѕилї-н каље.

Дзїлїи милостїнѕилї мїњїаје,
їнфокаје,

- 5 љи љирјапта ла луват,
шїн каруцä ла рункат;
љи ше сус - мај сус,
љи ше сус - шї мај сус.
Ћие триј уорј ла рїћикат,
- 10 љи триј уорј ла скутурат;
сїнѕилї ја тулбурат,
карња ја їнвењинат -
ла-мјецїт,
ла фїршїт,
- 15 ла нородзїт -
ла факут љин уом нїуом.
Ну мај пуаје сä ворбјаскä,
ну шїїе сї пувестаскä,
ш-а пљекат пи друм, пи каље,
- 20 ку глас маре пãнã-н ѕјерј,
ку лãкрїмј пãнã-н помїнт,
са кїнтä, са нїкажãшãе.
Њима-н цара но-л аудза
љи кїт сїнта мајка Марија љин ѕјерј.
- 25 Снта мајка Марија-л аудза,
шї љи вајїлї луж,
љи наказурљї луж -
їн скара иј ну пућа шађа,
пи скамну иј ну пућа уђиња.
- 30 Кум-л аудза,
љи пи скамн са скула,
їн калкїњ са рїсуѕа,
рокја алба їнбрака,
бїто-л љи аур їн мїнã лува,
- 35 пи скарã љи аур шї љи арзїнт са
кубара,
пие хат са-н кїљика
шї ла (Јанку) ажунза.
„Дуамње, (Јанкуље),
ше ћи ви вајта,
- 40 ше ћи ви кара,
љи јо наш пућа
љи мила тја,
їн паће шађа
їн скара мја?
- 45 „Дуамна, сїнта мајка Марије,
кум сї ну ма вајт,
кум сї ну ма кїнт,
кїнд ам пљекат пи каље, пи каларје,
пи друму-л Думњедзјо-л маре,
- 50 ма-нтїњї ку дзїлїи милостїнѕилї-н
каље.

ОД „ШОЈМАНА“

1.

Пош'о (Јанко) путем, стазом,

божјим путем великим,
суђенице је на путу срео.

Суђенице наљуђене, распаљене,

5 с десна су га дохватиле,
у каруце хитнуле;
од више - повише,
од више - још више.

Три пут су га дигле,
10 три пута протресле;
крв му замутиле,
месо затровале -
ошамутиле,

строшиле,
15 залуделе,
у нечовека претвориле.
Не може да збори,
не зна да говори,
па је пош'о путем, стазом,

20 гласом снажним до неба
и сузама до земље,
па се вајка, јадикује.
Нико га у земљи не чујаше
осим свете мајке Марије с небеса.

25 Чула га је света мајка Марија,
и од вајкања његовог,
од јадања његовог,
на стубама својим не могаше седати,
на престолу своме не могаше
одмарати.

30 Чим га она дочула,
с престола се подигла,
на пете се окренула,
белу хаљу обукла,
златни штап узела,

35 низ стубе златно-сребрне је сишла,

на хата узрала
и до (Јанка) стигла.

„Госпоне, (Јанко),
што ли јадикујеш,
40 зашто ли се тужиш,
да ја не могадої
због милоште твоје
у миру да седим
на престолу своме?“

45 „Госпо, света мајко Маријо,
како да не кукам,
како да не тижим?
Кад сам пош'о путем, стазом,
божјим путем великим,
50 суђенице сам на путу срео.

Дзїльиљи милостїншиљи їнфокаће,
мињијаће,
нікажїће -

ђи ћирјапта ма луварађ,
55 їн каруцађ ма лупадарађ;
ђи ше сус - мађ сус,
ђи ше сус - шї мађ сус.
Ђе триј уорј ма рункарађ,
ђе триј уорј ма скутурарађ.

60 Сїнзиљи їн тулбурарађ,
карња ми їнвењинарађ,
рїндза-м зминћирађ,
ма амјецїра, ма фїршїрађ,
ма нороздзїрађ,

65 ма факурђ ћин уом њиуом".
Снта мајка ђе аудза,
јут пи хату ал порња -
їнтро мїнђ бїсђ їи фуок,
їнтруна стїлп їи бусујок.

70 Хату таре ал мїна,
мјерза хату ђе збура,
шї ла салкађ ажунза.
Салка маре, кренгаратађ
ше крјашће пи лїнга апђ.

75 "Буна дзїуа, салка маре,
кренгаратађ!"
"Бїње сїц ажуће, мајка Дуомнулуј."

Јут ку скамну їи аур шї їи арзїнт
о руга: "Шђдз, мајка Дуомнулуј!"
„Нам вењит сї шђд, нума сї ћи-нтраб

80 да-ј вадзут пи дзїльиљи милостїншиљи,
їнфокаће, мињијаће,
нікажїће,
пи друм трекинд ку љаку лу (Јанку)?"

„Е, Дуамна снта мајка Марије,

85 а фи трекут ма ну љам вадзут."
Мулт снта мајка са мињија,
шї ла салкађ-ј ворбја:

„Ту салкађ маре, ротатађ,
нум спусђш кум љај вадзут,

90 кї пи лїнга ћиње а трекут,
ђаја руод ну ви мађ принђа,
нума примовара ви шкипа шї ви
плїнза!"

Аша салка блїстама,
шї руоду иј лува.

95 Јар пи хат са-нкїљика,
їнтро мїнђ бїсђ їи фуок,
їнтруна стїлп їи бусујок.
Хату таре ал мїна,
мјерза хату ђе збура,
100 ла мађ маре ажунза.

Мађу дулше, ћемнарат,
їнфлурит шї кренгарат.
„Буна дзїуа, мађро-л дулше,

земнарат!"
„Мулцамјеск, мајка Дуомнулуј."

Суђенице распаљене,
разјарене,
разгневлене -
с днесна мене зграбише,

55 у каруце бацише;
од више - повише,
од више - још више.
Три пут увис хитнуше,
три пут ме протресосхе.

60 Крвцу ми замутуше,
месо ми затроваше,
желудац померише;
ошамутуше, строшише,
залудеше,

65 у нечовека претворише!"
Света мајка кад то чу,
брзо хата потера -
у једној руци пламен бич
а у другој струк босиљка.

70 Хата брзо терала,
хитро хат је летео,
и до врбе стигао.
Врба крупна, разграната,
која покрај воде расте.

75 „Добар дан, врбо крупна,
разграната!"
„Добро ти помогло, мајко
Господња."

Брзо јој столац, златно-сребрни
понуди: „Седи, мајко Господња!"
„Нисам дошла да седим, већ да те
пита

80 да ли си видела суђенице,
распаљене, разјарене,
разгневлене,
путем да пролазе с леком
(Јанковим)?"

„Е, Госпо, света мајко Маријо,
85 можда су прошле, алї видела нисам."
Грдно се света мајка наљути
и врби прозбори:

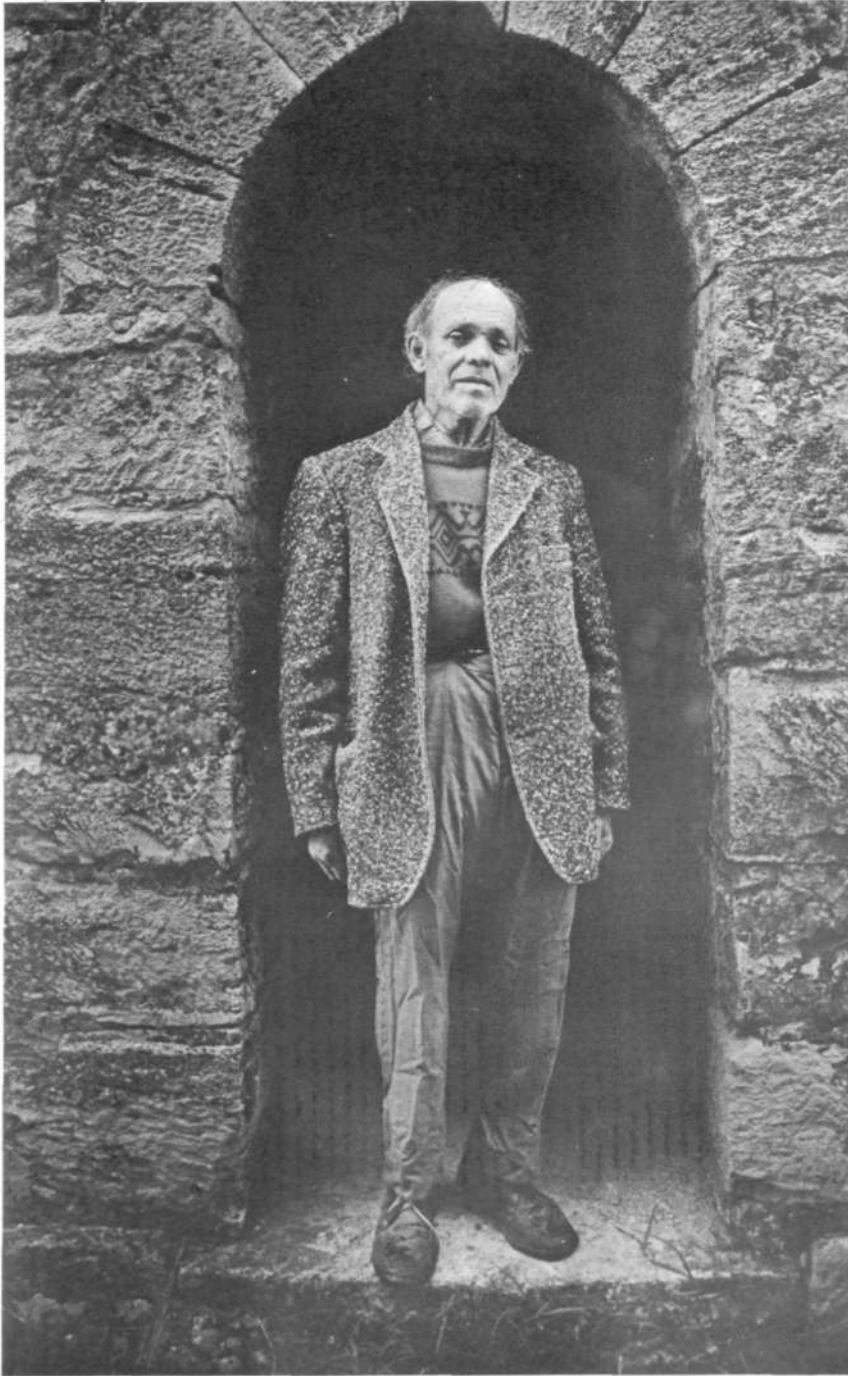
„Ти ми врбо крупна, крошњаста,
не рече да си их видела,

90 мада су отуда прошле -
зато рода никад немала,
само с пролећа слинила, плакала!"

Тако врбу прокљїњаше,
и род јој одузимаше.

95 Опет хата узахала,
у једној руци пламен бич
а у другој струк босиљка.
Хата брзо терала,
хитро хат је летео,
100 до јабуке стигао.

Воћка слатка, разграната,
голема и пуна цвата.
"Добар дан, воћко слатка,
разграната."
„Захваљујем, мајко божја."

Драшко Илић: Пред звоником

105 Јут ку снамну ђи арџинт о руга.
 „Нам вењит сї шџд, нума сї ђи-н
 траб
 да-ј вадзут пи дзїльиљи милостїнѕиљи
 їнфокаће, мїњијаће,
 нїкажїће,
 110 пи друм трекїнд ку лџаку лу (Јанку)?“
 „Дуамна снта мајко Маријо,
 лџам вадзут, ама ђе мулт а трекут!“
 Ја-л блџгословја, шї руод иј да:
 „Мџруље, каре во вењи ла ђиње
 фломїнд -

105 Брзо јој столац сребрни понуди.
 „Нисам дошла да седим, већ да те
 питам
 да ли си видела суђенице,
 распаљене, разјарене,
 разгневлџене,
 110 путем да пролазе с леком
 (Јанковим)?“
 „Госпо, света мајко Маријо,
 видела сам их, алї су давно прошле.“
 Благосиљаше је и родом обдари:
 „Јабуко, ко ти гладан дође -

115 сї плџае сатул,
 каре виње болнау -
 сї плџае здравїн,
 да ку руоду тјеу
 ла туата лумја сї лїи фије ђи ђиђика,
 120 шї сї са дукџ ла туата нунта,
 шї ла туата завјеђина,
 шї ла туата гуозба.“
 Аша-л благословја,
 шї пи хат са-нкїљика -
 125 їнтро мїна биѕ ђи фуок,
 їнтруна стїлп ђи бусујок.
 Хату таре џл мїна,
 мјерџа хату ђе збура,
 да пџр маре ажунђа.
 130 Пару дулѕе, ђемнарат,
 їнфлурит шї кренгарат.
 „Буна дзїуа, пџро-л дулѕе, џемнарат.“

„Мулџамјеск, мајка Дуомнулуј!“
 Јут ку снамн ђи аур шї ђи арџинт о
 руга.

135 „Нам вењит сї шџд, нума сї ђи-н траб
 да-ј вадзут пи дзїльиљи милостїнѕиљи,
 їнфокаће, мїњијаће,
 нїкажїће,
 ку лџаку лу (Јанку) пи друм трекїнд?“

140 „Дуамна снта мајка Марије,
 лџам вадзут - ђе мулт а трекут
 шї супт ун куолц ђи гард са питуларџ.“
 Ал блџгословја шї руод иј да:
 каре во вењи ла пџр фломїнд -

145 сї плџае сатул,
 каре во вењи болнау -
 сї плае здравїн.
 Ал блџгословја шї руод иј да,
 шї пи хат са-нкїљика,
 150 шї ла гард ажунџа.

Ђи пи хат сарја,
 ату ђи гард лџега
 шї ла јаље стрїга.
 Јаље туаће ла ја јеша,
 155 пи лїнга ја спатџ са фаѕа
 шн гура иј ката,
 шї ђи вуорба иј аскулта.
 „Сїн дац лџаку лу (Јанку),

ђин мњарје, ђин рїндза ђин јаље;
 160 сїн дац ђи њепућаре,
 сїн дац ђи тулбурјарја капулуј,
 сїн дац ђи шушњалџ,
 сїн дац ђи туата дурјарја
 ѕе ва фи їн уасїљи луј.

165 Каре врїец сї мје-л дац ђи вуоје -
 сї мје-л дац, каре ну...“ -
 биѕ ђи фуок траџа,
 ла батаје лїи лува
 шї лџаку скоћа,
 170 шн пџаћик алб џл їнвалуја,

115 да пође сит,
ко дође болестан -
да пође здрав,
а тојим плодом
сви људи да се диче,
120 и да га носе на сваку свадбу,
на сваку светковину
и на сваку гозбу."
Тако је благосиљала,
и хата узјახала -
125 у једној руци пламен бич
а у другој струк босиљка.
Хата јако терала,
хитро хат је летео
и до крушке стигао.
130 Крушка слатка, разграната,
голема и пуна цвата.
„Добар дан, крушко слатка,
разграната!"
„Захваљујем, божја мајко."
Брзо јој столац златно-сребрни
понуди.
135 „Нисам дошла да седим, већ да те
пита
да ли си видела суђенице,
распаљене, разјарене,
разгнењене,
путем да пролазе с леком
(Јанковим)?"
140 „Госпо, света мајко Маријо,
видех их - давно минуше
и под ћошком оградe се сакрише."
Благосиљаше је и родом обдари:
ко дође гладан -
145 да пође сит,
ко дође болестан -
да пође здрав.
Благосиљаше је и родом обдари,
и хата узјახала,
150 до оградe стигла.
Са хата сјახала,
за ограду га везала,
суђаје дозивала.
Оне све изађоше,
155 око ње се поређаше,
у уста је гледаше,
њену реч слушаше.
„Да ми дате (Јанков) лек,
од меда, од једа;
160 да ми дате за немоћницу,
да ми дате за вртоглавицу,
да ми дате за уздахе,
да ми дате за сваку бољку
која буде у његовим костима.
165 Која хоће добром вољом да ми да -
нека да, која неће ..." -
бич ватрени трзаше,
па их њиме млађаше
и лек од њих добијаше,
170 у бело крпче увијаше,

ку аца руше њл љега,
шн пузанарј њл бага,
шї ла (Јанку) са-нторџа.
Пуња снага ла снагџ,
175 сїнђе ла сїнђе,
карње ла карње,
рїндза ла луоку иј.
Ќум трађе вака ла вицџлу иј -
рїндза ла луоку иј!
180 Кум трађе уаја ла мњелу иј -
рїндза ла луоку иј!
Ќум трађе муму ла копилу иј -
рїндза ла луоку иј!
Пи (Јанку) њл угођа,
185 њл їнздрџвења.
Ла ласат курат, луминат,
шї сїнстїт,
ка ун мџр мїндру їнфлурут
їнтру-н дуос їнфрундзїт,
190 ка мњарја-н ступинџ,
ка алувату-н постао.
Ђескїнђику ћи ла миње,
љаку ћи ла снта мајка Марије.
Ђи ла ја љак сї фије
195 кї ја мџ мулт шїђије.

ЂИ СУАРЕ СЌАК

2.
Ђескїнђику ћи ла миње,
љаку ћи ла сїнта мајка Марије,
ку рїнд шї ћи граб пџн ла сїнџ
љаку ла (Љена) сї винџ.
5 Суаре ћин зџврњїт ћи суаре,
суаре ћи кинђиуарџ,
суаре ћин амњадзїшуор,
суаре ћин прїндзїшуор -
ну стрїкњи, ну џолмоћи,
10 ну їнфла, ну їнфа,
кї суарљи бун ћи ла ваљ-а рїсарит,
ал рџу ћин капу лу (Љена) а перит.
Јо лам луват, їн апа лам њекат.
Ђи мїнџ ћирјапта ам лувато,
15 писта кољибџ ам арункато,
ка пана ћи гаинџ ам ушурато.
Мја рамас куратџ, луминатџ,
ка бусујуоку-н грађинџ,
ка луна кїнд је гљинџ.
20 Ђи мїна ћирјапта ам лувато,
писта кољибџ ам арункато,
ка пана ћи гаинџ ам ушурато.
Ја са цїпат, са лџкрамат,
њима на-о удзїт.
25 Снта мајка Марије аудзїт,
скара ћи арђїнт а пус,
ла ја са тобарїт.
Ђи мїна ћирјапта мја лувато,
писта кољибџ мја рункато,

црвен-концем везаше,
у цџпче га меташе
и (Јанку) се вратила.
Ставила му снагу на снагу,
175 крв на крв,
месо на месо,
желудац на место његово.
Као крава свом телету -
желудац на своје место!
180 Као овца свом јагњету -
желудац на своје место!
Као мајка свом детету -
желудац на своје место!
(Јанка) уредила,
185 излечила.
Оставила га чистог, светлог
и честитог,
кїо јабуку лепу, расцвалу,
усред шуме олистале,
190 и као мед у кошници,
као тесто у њџвици.
Бајање од мене,
лек од свете мајке Марије.
Лек од ње нека буде
195 јер она највише зна.

ОД СУВОГ СУНЦА

2.
Бајање од мене,
лек од свете мајке Марије,
по реду и хитро до ноћи
да лек до (Лене) дође.
5 Сунце са заласка сунца,
сунце поподневно,
сунце подневно,
сунце преподневно -
не жигај, не пробадај,
10 не надувај, не задувај,
јер се добро сунце на истоку родило
и зло из (Ленине) главе изгубило.
Ја сам га узела, у воду утопила.
За десну руку сам је ухватила,
15 преко куће хитнула,
као кокошије перо олакшала.
Остала ми чиста, светла,
кїо босиљак у градини,
као луна кад је пуна.
20 За десну руку сам је ухватила,
преко куће хитнула,
као кокошије перо олакшала.
Она је цвилела, плакала,
нико је није чуо.
25 Света мајка Марија је чула,
сребрне лестве поставила
и до ње се спустила.
За десну руку њу ми ухватила,
преко куће ми је хитнула,

30 ка пана ђи гаинă мја ушурато.

Мја рамас куратă, луминатă,
ка бусујуоку-н грађинă
на луна кінд је пљинă.

Ђескінџику ђи ла миње,

35 љаку ђи ла снта мајка Марије.

Ку рінд ші ђи граб пан ла шинă
љаку сі винă.

Кум трађе албина ла ступинă
ђин туађе патру пăрциљи,

40 аша сі са дукă ђескінџику мјеу

ін-наинџа лу (Љена),

писта туађе отаріљи,

писта туађе апиљи,

писта туађе саһиљи,

45 кі ђескінџику ђи ла миње

да љаку ђи ла снта мајка Марије.

Мја рамас (Љена) куратă, луминатă,

ка бусујуоку-н грађинă,

ка луна кінд је пљинă.

ЂИ МУМА ПАДУРЕ

3.

Триасњика врдарја,

вјесњика латинка,

шапђе наплатњиш,

дојспрађе пригазі.

іш, какађар гајиниљи!

Дуђе ла кршуађиљи тјаље,

сі лаш кăшљи мјаље.

ЂЕ ЂИУОКЈУ

4.

А пљекат (Љена) пи каље,

пи караре,

са-нтїњит ку стїрџикуот ин каље.

Ну ће рїђе ту ђе (Љена)

5 кі сі са рідă (Љена) ђи ђиње.

Каре а ђокјат пи (Љена) - а крапат,

каре а љемњит - а пљусњит,

уоки писта кап ја заљеђит.

Карј пи (Љена) а фи ђокјато,

10 а фи рамњито,

ђи кап сăј фије!

О фи ђокјато о бабă батрінă -

ђи кап сїј фије,

о фи ђокјат ун муош батрін -

15 ђи кап сїј фије,

о фи ђокјато копил мик -

ђи кап сїј фије,

о фи ђокјат фатă микă -

ђи кап сїј фије,

20 о фи ђокјато њевастă ђинїрă -

ђи кап сїј фије,

о фи ђокјато уом ђинїр -

30 као кокошије перо олакшала.

Остала ми чиста, светла,

кїо босиљак у градини,

нао луна кад је пуна.

Бајање од мене,

35 лек од свете мајке Марије.

По реду и хитро до ноћи

лек нека дође.

Као пчеле кошницама

са свих страна,

40 тако нек оде бајање моје

пре (Лена),

преко свих међа,

преко свх вода,

преко свих села,

45 јер је бајање од мене

а лек од свете мајке Марије.

Остала ми (Лена) чиста, светла,

кїо босиљак у градини,

као луна кад је пуна.

ОД ШУМСКЕ МАЈКЕ

3.

Громовити детлиђ,

весника латинка,

седам наплаца,

дванаест прегаза.

Иш, усрале те коке,

иди у своје кршетине,

остави моје куђе.

ОД УРОКА

4.

Пошла (Лена) путем,

стазом,

у рока у путу срела.

Не смеј се ти (Лени)

5 јер ће се она смејати теби.

Ко је (Лену) урочио - свиснуо,

ко је уреко - прснуо,

очи преврнуо.

Ко је (Лену) уреко,

10 усеко -

о глави му било!

Урочи ли је бабетина -

о глави јој било,

урочи ли старчуљина -

15 о глави му било,

урочи ли је мало дете -

о глави му било,

урочи ли је девојчица -

о глави јој било,

20 урочи ли млада жена -

о глави јој било,

урочи ли млад мушкарац -

ђи кап сїј фије!

(Љена) а рамас куратă, луминатă,

25 ка стауа-н ѕјерј,

ка роа пи помїнт,

ка бусујок їнфлурит.

Ку љак ла (Љена) сїј фије.

5.

А пљекат (Чеда) пи каље, пи караре,

а пљекат пи друмо-л маре,

са-н тїњит ку ноадзăш шї ноа ђи аље,

ку ђикитурорј ку ђикитурарје,

5 ку поѕитори-н каље.

Во фи ђокјат ђи-н мујаре кунунатă,

во фи ђокјат кї је бун, кї нује бун,

кї је грас, кї нује грас,

кї је фрумуос, кї нује фрумуос,

10 ш-о фи ђокјат -

пишăці с-о трјакă,

лумја сă-л мире, сă-л ђизмирје.

О фи ђокјат, о фи ђизмăурат

ђи муаша пăкурари,

15 во фи ђокјат кї је бун, кї нује бун,

кї је грас, кї нује грас,

кї је фрумуос, кї нује фрумуос,

ш-о фи ђокјат -

пишăці с-о трјакă,

20 лумја сă-л мире, сă-л ђизмирје.

О фи ђокјат, о фи ђизмăурат

ђи бабă батрінă ку пљеђир ђи лїнă,

о фи ђокјат кї је бун, кї нује бун,

кї је грас, кї нује грас,

25 кї је фрумуос, кї нује фрумуос,

ш-о фи ђокјат -

пјелкуца сїј крїапе,

пишăці с-о трјакă,

лумја сă-л мире, сă-л ђизмирје.

30 О фи ђокјат, о фи ђизмăурат

ђи фатă маре ку косїца-н пљеђитă,

о фи ђокјат кї је бун, кї нује бун,

кї је грас, кї нује грас,

кї је фрумуос, кї нује фрумуос,

35 ш-о фи ђокјат -

пјелкуца сїј крїапе,

пишăці с-о трјакă,

лумја сă-л мире, сă-л ђизмирје.

О фи ђокјат, о фи ђизмăурат ђи

падуре —

40 падурја сї са ушђе,

о фи ђокјат ђи апă -

апа сї сїаше,

прунду сї рамїнă ускат.

Їн ѕасо-ста (Чеда) рамїње курат,

45 луминат,

о глави му било!
 (Лена) оста чиста, светла,
 25 кїо звезда на небу,
 кїо роса на земљи,
 кїо босиљак у цвату.
 (Лени) у здравље да буде.

5.

Пошао (Чеда) путем, стазом,
 пошао друмом великим,
 са деведесет и девет ала,
 са уроком и урочицом,
 5 са почудиштем се на пулу срео.
 Можда је урекнут од удате жене,
 можда је урекнут јер је добар, јер
 није добар,
 јер је дебео, јер није дебео,
 јер је леп, јер није леп,
 10 можда је урекнут -
 (жена) нек пропиша,
 људи нек му се чуде, нек га рашчуде.
 Можда је урекнут, можда је опчињен
 од пастирске бабице,
 15 можда је урекнут јер је добар, јер
 није добар,
 јер је дебео, јер није дебео,
 јер је леп, јер није леп,
 можда је уреннут -
 (бабица) нен пропиша,
 20 људи нек му се чуде, нек га рашчуде.
 Можда је урекнут, можда је опчињен
 од старе бабе са конђом од вуне,
 можда је урекнут јер је добар, јер
 није добар,
 јер је дебео, јер није дебео,
 25 јер је леп, јер није леп,
 можда је урекнут -
 кожица јој прсла,
 (баба) нек пропиша,
 људи нен му се чуде, нек га рашчуде.
 30 Можда је урекнут, можда је опчињен
 од девојке младе с уплетеном
 косом,
 можда је урекнут јер је добар, јер
 није добар,
 јер је дебео, јер није дебео,
 јер је леп, јер није леп,
 35 можда је урекнут -
 кожица јој прсла,
 (девојка) нек пропиша,
 људи нек му се чуде, нек га расчуде.
 Можда је урекнут, можда је опчињен
 од шуме -
 40 шума нек се осуши,
 можда је урекнут од воде -
 вода нек усахне,
 спруд нек сув остане.
 У овај час (Чеда) остаје чист,
 45 светао,

Станислав Гранић: Из циклуса „Вук“

ка стауа пи ѕјерј,
 ка роа пи помїнт,
 ка ѕасу-н ће са факут,
 ка бусујоку-н грајинѧ.

кїо звезда на небу,
 кїо роса на земљи,
 кїо час у ком је рођен,
 кїо босиљак у градини.

ЋИ ДРАГУСТА

6.

Кум трађе тота лумја ла фуок,
 шї ла мїнкарје,
 шї ла мњарје,
 шї ла мириѕикѧ, шї ла пїње -
 5 аша сї са трагѧ тот вилајту
 ла (Љења),
 шї ла вуорба иј,
 шї ла снага иј,
 шї ла пућарја иј.
 10 Кум траг албињиљи ла ступина лор,

ЗА ЉУБАВ

6.

Како ватра и храна
 привлаче људе,
 како их привлаче шећер, мед
 и хлеб,
 5 тако нек (Лена) привлачна
 буде:
 њен глас,
 њено тело,
 њен стас.
 10 Како пчеле лете своме пчелињаку

шї траг, шї са-н вїрă,
шї вин ђи пи туаће крашиљи,
ђи пи туаће пађињиљи,
аша сї винă уамињи ла Љена,
15 ла ја, шї ла вуорба иј,
шї ла снага иј.
Кум је ђи дулше мњарја,
шї миришика,
шї ну пуаће лумја фара мњарје,
20 шї фара миришикă, шї фара пїње,
аша сї ну пуатă вилажто-ста
фара (Љења), фара вуорба иј,
шї фара снага иј,
шї фара пућарја иј.

7.

А плъекат (кутаре) пи каље, пи
караге,

са-нтїњит ку албина-н каље.
Ђин албинă бошћинă,
ђин бошћинă ѕјарă,
5 ђин ѕјарă луманарје.
Луманарја са апринсă,
круша-н касă,
круша-н масă,
круша-н патру корњи-н каса.
10 Круша-н стат ђи бајат,
сї рамїнă курăт, мăј курат,
ка ђи мајка Прјастїше ласат.
Љак сї фије
ђин сїнта мајка Марије.

8.

Ну мăтур паје, ну мăтур гунуаје,
нума мăтур туаће фурњикуцїљи,
шї туаће стрăљицїљи.
Ку мăтурă љи мăтурај,
5 дула (кутаре) љи мїнај.
Писта јел виц да,
сї мјел болђиц, їнголђиц,
ла миње с-л оправиц.
С ну-ј да їн лок о ста,
10 ку њима ну ва ворби
пăнă ла миње ну ва вењи.

ЂИ СКРИСА

9.

Фан браширљи куколуош,
сї са факă његру кокуош,
сї збуарје пи куош,
с-ј ђа ку ћуоку-н кап,
5 С-л ћокњаскă,
с-л покњаскă,
с-л пумењаскă,
пи пае сї ну-л ласă.

и тискају се у њему,
и долазе са свих коса,
са свих падина,
тако да људи долазе (Лени),
15 њој, њеном гласу,
и њеном стасу.
Како је сладак мед,
и шећер,
и нако људи без меда не могу,
20 и без шећера, и без хлеба,
тако да ови људи не могу
без (Лене), без њеног гласа,
без њеног тела,
и без њеног стаса.

7.

Пошао (име) путем, стазом,

пчелу је на путу срео.
Од пчеле воштина,
од воштине восак,
5 од воска свећа.
Свећа се упали,
крст у кући,
крст на софри,
крст на четири стране куће.
10 Крст на момков стас,
да остане чист, најчистији,
као од мајке Пречисте остављен.
Лек нека буде
од свете мајке Марије.

8.

Не метем сламу, не метем ћубрад,
већ метем све мравиће,
и све стенице.
Метлом их помех,
5 по (име) их послах.
Наиђете ли на њега,
да ми га боцкате, подбадате,
мени да га отправите.
Мира нигде да нема,
10 ни с ким да не прозбори
док до мене не дође.

ЗА „ЗАПИСАНО“

9.

Мотам тканице у смотуљак,
да се у црног петла претворе,
да нроз оцак излети,
да га кљуном у главу кљуцне,
5 да га тучне,
да га удари,
да га пробуди,
да му мира не да.

10.

Кїрпă, крпуцă,
пи куош ћа-рункај,
кокуош ћи факуј,
ку арпиљи ђи оцăл,
5 шї ку ћоку ђи фјер.
Кїнд писта скриси мја ви да,
ку ћуоку с-о ћокњешћ,
ку арпиљи сă-л прїсњешћ,
ку гјарљи сї мје-л згїрїј.
10 Ђин суомн сă-л поменењешћ,
ла миње сă-л оправјешћ.
Їн вис сă-л висăдз,
а јеви сă-л кунуоск.

ЂИ ГĂЛБИНАРЕ

11.

„Буна дзїуа машијаш маре,
дуомн маре!“
„Трјеѕ ђи шăдз!“
„Нам вењит сї шăд, нума ам вењит
5 сїј дај љаку ла (Љена):
снагă ла снагă,
пућерје ла пућерје,
фуамје ла фуамје.
Глбинаре ђи пи уасїљи лу (Љена),
10 шї дурјерј,
шї стрїакњиће,
шї сїла,
шї грјаца,
шї бутавјелурј,
15 шї унфлатурј,
шї њипућерј,
шї ноа фјелурј ђи гăлбинăрурј,
ноа фјелурј ђи мăлаксăлурј,
ноа фјелурј ђи лунаћис -
20 то-ла ћиње сї рамїнă,
скубикурље:
ђе пи уасїљи лу (Љена),
ђ-пи снага иј,
ђ-пи пућарја иј,
25 ђи пи љица иј,
ђи пи модува иј.
О-вја дурјаре-н кап,
дурјерј ла буртă,
дурјерј їн пишуаре -
30 с-ућаскă ла ћиње, скубикурље,
да (Љена) сї пљае ћитувă,
здравїнă,
ку сїнзе-н образ,
ку фире,
35 шї ку снагă, шї ку пућаре.
Љаку ђи ла миње
шї ђи ла сїнта мајка Марије.
Ла (Љена) ку љак сї фије.

10.

Марамо, марамче,
у оџак те хитнух,
у петла те претворих,
са челичним крилима
5 и гвозденим кљуном.
Кад на мог суђеног наиђеш,
кљуном га чукни,
крилима млатни,
канџама огреби.

10 Из сна га пробуди,
к мени га упути.
У сну да га усним,
на јави да га препознам.

ОД ЖУТИЦЕ

11.

"Добар дан, дивља ружо,
велика госпо!"
„Прођи и седи!"
„Нисам дошла да седим, већ дођох

5 лек (Лени) да даш:

снагу на снагу,
моћ на моћ,
глад на глад.

Жутица из њених костију,

10 и болови,
и прободи,
и тишња,
и мучнина,
и отекине,

15 и упалине,
и немоћи,
и девет врста жутица,
девет врста малаксица,
девет врста једномесечница -

20 све код тебе да остане,
дивља ружо:
из (Лениних) костију,
из снаге њене,
из стаса њеног,

25 из лица њеног,
из мождине њене.
Боли ли је глава,
боли ли је стомак,
боле ли је ноге -

30 бол код тебе да остане, дивља ружо,
а (Лена) да пође читава,
здрава,
румена образа,
ведра лица,

35 моћна, премоћна.
лек од мене
и свете мајке Марије.
(Лени) у здравље да буде.

БИ ГУШ

12.

Авут пуопа триј копиј,
уну а мурит,
уну а перит,
уну мунџиљи ку јел са зврљит,
шї гїлсиљи а перит.

ЇНТОРСУРА

13.

Їндарат сї ва-нторсџец,
писта миње ну пуџец,
туаџе фїкатурљи,
туаџе трїмисатурљи.
5 Кї јо ку бїрсагу вам токат,
ку мїатура вам мїтурат,
ку саре вам сарат,
ку пипарка вам пипаркат,
ну устуроју вам устурјуат,
10 ку мармуру вам мармурит,
ђин каса лу (Љена) вам оправит.
Ђин касă, џин масă,
ђин љингурј, џин стрăкињ,
ђин парјец, џин унђец!
15 Їндарăт сї ва-нторсџец,
писта миње ну пуџец,
кї јеље фак фїкатурј шї трїмисатурј,
да јо мїнатура ку ал курат
сї са-нтуаркă ла каре а фи мїнат.
20 Во фи џи мїнă џи мујаре:
џїнџиљи со тоџаскă,
їн ињимă со ловјаскă.
Во фи џи ла Думњедзїу:
сї са дукă ла мърљи њагре,
25 аколо сї трајаскă,
аколо сї конасаскă -
ђи њима пи друм сї ну дїраскă.
Кум траџе албина ла ступинă
ђин туаџе патру пăрџиљи,
30 аша сї са дукă џескїнђику мјеу
ла (Љена) ла касă,
ла топраше, ла конаше,
ла ваš ку виџăј,
ла уој ку мњїј,
35 ла скруафă ку пурсиј.
Шї џи пи мїџ, шї џи пи кїњ
їндарăт сї ва-нторсџец,
писта миње ну пуџец.
(...)
С са дукă џескїнђику мјеу
40 писта туаџе отарїљи,
писта туаџе саџиљи,
писта туаџе апиљи.
Ђескїнђику џи ла миње,
да љаку џи ла снта мајка Марије.
45 Ку рїнд шї џи граб пăн-ла џинă
љаку ла (Љена) сї винă.

ОД ГУШАВОСТИ

12.

Имїо попа троје деце,
једно умрло,
једно се затрло,
једно планина заврљачила,
и гуше су нестале.

ВРАЂАЊЕ (ЧИНИ)

13.

Назад да се вратите,
преко мене не можете,
све чини,
све напратнице.
5 Јер ја сам вас ножем исекла,
метлом помела,
сољу посолрила,
паприком запаприла
белим луком заљутила,
10 мермером окаменила,
Из (Ленине) куће отправила.
Из куће, са софре,
из кашике, из паница,
из зидова, из кутова!
15 Назад да се вратите,
преко мене не можете,
јер оне чини прате, напрате
а ја их пребајем да им се врате.
20 Ако су чини од женске руке -
крв нек јој се точи
и срце искочи.
Ако су од Господа Бога -
у црна мора нек оду,
25 тамо да живе,
тамо коначе,
ни за ког успут да се не наче.
Како пчела кошници долеће
са свих страна,
30 тако моје бајање нек оде
(Лениној) кући,
у топраке, у конаке,
кравама с телићима,
овцама с јагњићима,
35 крмачи с прасићима.
И са псета и с мачета
натраг да одете,
преко мене не можете.
(...)
Нек моје бајање оде
40 преко свих међа,
прено свих села,
преко свих вода.
Бајање од мене
а лек од свете мајне Марије.
45 У реду и хитро до ноћи
лек (Лени) да дође.

О „ШОЈМАНИМА“

С много страна ова басма представља инспиративан материјал за продор у сложен митско-магијски систем наших Влаха, али чини се не само њихов. Зато ће се овде дати неке напомене и знаке опширније него што је то уобичајено кад се презентира изворна грађа.

Казивач басме, Јанко Николић (рођен 1920. године у Клокочевцу а призећен у Рудној Глави), о „шојманима“ вели: „Шојмањили сџнт дзџиљли милостџиљли, мујерљи-ља каре рашајск судбина ла уом, кџт сџ трајаска, пи унђи сџ мјаргђ ... Ка суђењица сџнт аља“, („Шојмане су виле милостивне, оне жене које решавају човеку судбину, колико да живи, куда да иде ... Оне су као суђенице“).¹⁾ Басму је научио као младић од неке бабе из Клокочевца која је, пак, исту научила директно од „шојмана“. Да су „шојмане“ и „вражитуори“ (врачари) у тесној вези, сведочи низ примера, од којих ћу навести неколико из ареала Горњег Пореча.²⁾ Ружа М. (1907). из Црнајке, чији сам део магијског умећа снимио децембра 1984. године, такође се враџбинама научила од „шојмана“ у сеансама које су се понављале сваког предвечерја на месту где је чувала краве. Имала је тада око 9 година, а обузетост овим демонима трајала је две-три недеље. Призор овако описује: „Под једном великом оскорушом, где сам се први пут била склонила од изненадних нишних капи, најпре би се појављивао некакав човек, обучен свечано, са астраганом на глави, у кошуљи везеној шарамом као што се некад носило. Он би поставио нов сто и оно њега клупе нове ... Убрзо би се око стола створиле бабе, жене и девојке. Кад би оне поседале, појављивала би се једна жена са ћубом на глави. То је била учитељица, јер су тада само учитељице тако чешљале носу. Она им је показивала разна гатања и бајања, а жене су све то понављале за њом. Већ

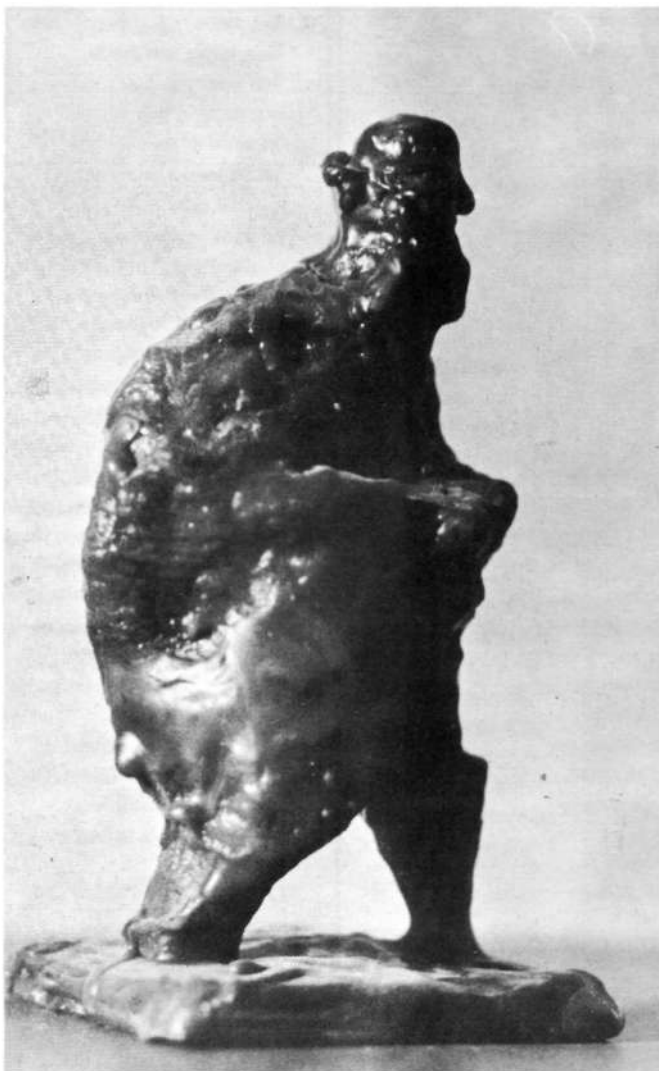
од првог дана и мене су привукле и натерале да учим заједно са њима. Ја сам све то јасно и видела и чула, али други то нису могли. Моја мајка, која ме је више пута тих дана налазила сумануту под оскорушом, није видела ништа, само згњечену и погажену траву околу.“³⁾ Ружа М. особе из призора назива „шојмањили“ а екстатично стање „ма луват шојмањили“ (=„узеле су ме шојмане“). Д. М., такође из Црнајке, врло живописно казује случај њеног оцуха Ј. З. који је до 1980. године био „сасвим нормалан човек“, без икаквог занимања за бајања „и те ствари“. Тог лета, док је пред неку кишу хитао да покупи сено, „стигле га шојмане“ („ла-жунс шојмањили“). Омилтавио је, онемоћао и „изгубио

се“; личио је у свему на пијанца иако није пио ништа. Допремили су га кући и позвали рођаку-врачару да му „пребаје неку воду“. Ова је, видевши у наквом је стању, рекла „да се ту не баје“ јер је „пао од шојмана“ („а кадзут ћи шојмање“). Напади су га пратили око три године и у току тих бесвесних стања он је, према сопственом признању, од „шојмана“ био приморан да учи гатање помоћу карата и зрна, нао и разне бајалице.⁴⁾ У време истраживања, Ј. З. је своју новостечену вештину већ примењивао у уском кругу рођака и познаника, али му је од „шојмана“ строго наложено да басме не изговара гласно, нити да их другоме казује.

Под утицајем „шојмана“ промовишу се и нове мантичке технике. Тако је Јанко

3) Музеј..., фол., тр. 12 Б, (овде превод и слободна интерпретација)

4) Ibid, тр. 7 А, снимљено 12. XII. 1984. г.

Станислав Гранич: Из циклуса „Бук“

1) Музеј рударства и металургије Бор, Одељење у Мајданпеку, фонотека, трапа 13 Б.

2) Грађа, из ноје је овде дат тек један незнатан део, прикупљена је, што директно, што уз помоћ сарадника, у току антропогеографског истраживања Рудне Главе, Црнајке и Горњана. Духовна култура, која у класичним антропогеографским радовима често има секундаран значај, или је потпуно забатаљена, у овим истраживањима третирана је равноправно са осталим антропогеографским елементима. Имена казивача наводим скраћено, или иницијалима, свуда где сам такву обавезу примио, мада то чиним преко воље јер за подарено благо нису заслужили да им се узврати анонимношћу.

Д. (1926) из Близне код Рудне Главе, у веома драматичним околностима 27. октобра 1982. године морао да постане хорологомант да би спасио живу главу пред обесним „шојманама“ које му је направила нена горњанска врачара на наговор суседа са којима је у завади. Његова вештина гатања у будилник брзо се прочула, и он је у међувремену стекао приличну репутацију.(5) Врачаре које нису склоне мистификацији порекла свога умећа па отворено признају да им је то породично наслеђе, са дубоким страхопоштовањем, међутим, говоре да су под сталном паском „шојмана“. Веселинка Б. из Рудне Главе пре неколико година била је кажњена од „шојмана“ због тога што је на наговор лица коме је бајала, испустила један састојак лека који је справљала. Казивала ми је како ју је ноћу у сну посетила „шојмана“ - седокоса старица, обучена у бело и расплетене косе. Натерала је Веселинку, под претњом смрти, да се пробуди и да девет пута изговори без грешке басму „велико враћање“ („инторсура маре“), која, узгред, има 250 стихова. Ујутру су је нашли на поду, склупчану и полумртву.

И у веровањима профаног света горњопоречких села (а вероватно је слично и у целом Поречу) „шојмане“ су врло присутне. Њиховој се игри приписују места где је на ливадама трава жућкаста, сасушена и погажена, а свађи или тучи „виорњица“ или „врђеж“ - вртложни ветар, ковитлац, који се ствара изненада и ни из чега и често може да подигне и распе читаве пластове сена. Због сличности ових веровања са српским „виленим колом“(6), дало би се закључити да су влашке „шојмане“ пандан српских вила, али нас у том изједначавању спречавају неки детаљи номпаративног материјала: „шојмане“ су, на пример, искључиво зли демони, а виле „по правилу ... добре све дотле док их неко не наљути“, (7) вихор се у српској митологији не приписује вилама већ се сматра да га „покрећу зла бића и духови који, невидљиви, обитавају у ветру“, т.ј. „ђаволи, вештице, стухе и але“. (8) Ову идентификацију не можемо остварити и

због чињенице да влашки митско-демонистички систем садржи натприродна бића која умногоме одговарају српским вилама. То су „дзџиње“ или „зџиње“, које нам, очигледно, чувају етимолошку успомену на римску богињу Дијану.(9)

У румунском фолклорном материјалу, који се не сме заобићи у претресању ових питања, налазимо ове демоне као „свете“ („sfinte Țoimane“, „sfintilor Țoimaniilor“),(10) као „девојке“ („fete mari“),(11) а уз њих иде обавезно и број девет („noua sfinte Țoimane“, „noua fete mari, noua Țoimane“).(12) Оне се, судећи према једном примеру, замишљају да „полазе са истока, са узвишеног и светлог престола, и прелазе на запад, на престо мрачан и таман“. То путовање им, изгледа, тешко пада па се, љутите и зловољне, свете људима које успут сусрећу(13). И ове румунске басме, којима се (вербалном магијом) болесник ослобађа опседнутости „шојманима“, евидентирани су еуфемистичким насловом „De din iele (=„за из њих“) који се може чути и у магијској терминологији Горњег Пореча, што, заправо, значи „бајање (заштита) од болести добијеној од њих“. Избегавање имена указује на могућ висок хијерархијски ниво који је овим натприродним бићима народно веровање придало.

Етимолошка стратегија треба с пажњом да размотри и румунску реч *șoim* чије је једно од значаја „соко“. (14) Уколико лингвисти потврде да је „шојман“ аугментатив с овом основом, онда ће од интереса бити веровање Горњег Пореча да су птице из ове фамилије „кишне виле“, да „слуте и најављују кишу“, а да је њихово дуже одсуство с небеских висина којима господаре предзнак суше, глади и већих друштвених катаклизми. Према Росетију, рум. *ș o i m* је од мађарског „sólým“, (15) што такође значи „соко“. (16)

Не искључујући могућност да ово буде и сасвим погрешан траг, остају отворени извесни путеви који би нас, овом или оном страном, могли одвести до колевке шаманизма који - не само својом етимолошком сличношћу - све време лебди над овим предметом.(17) Разрешавање овог етнолингвизма не би било од значаја за сам предмет, већ и за знатно крупнија питања и далеко већи простор но што је овај малешни кутак североисточне Србије из кога се грађа саопштава. Разматрајући проблем Дијане у румунској народној традицији, М. Елијаде истиче да је сам румунски „лингвистички архаизам... велика помоћ за разумијевање европске магије“, (18) као и да би „повијест ове божице из старе покрајине Дације... могла... неочекивано разјаснити развој“ ове магије.(19) Преплет Дијаниног култа и „шојмана“ (можда заслугом Мађара или Османлијаца, или евентуално кога трећег - пренетих из будистичког-ламаистичког језгра), разлог је више да се овом моменту поклони дужна пажња.

Ово је само груба скица проблема пред којим се преводилац влашке басме нашао. Како се сасвим извесно ради и о конфузији синкретизма и бриколирању, чије раслојавање захтева сложену културо-генетску, структурно-семиолошку и етимолошку анализу, све то зачињено замршеностима етногенезе - то се прибегло најједноставнијем решењу: у наслову је задржан изворни назив, а учене егзибиције одложене за другу прилику.

Назив друге групе демона „дзџиљи милоstinђиљи“, преведен је адекватним српским народним изразом „суђенице“ због раширеног веровања у испитиваном ареалу да су то „оне жене које решавају (одређују) човекову судбину“, како наводи и наш казивач. Влашка синтаagma, међутим, очигледан је термилошки синкретизам из двају извора - румунског (z î n ă „вила“, овде у множини и са слегањем њ/љ, вероватно услед лењости језика(20)), и српског (милоснице, мило-

5) Овај занимљив случај рекогносцирао сам, заједно са психологом, 17. марта 1987. године. Материјал је у припреми за објављивање.

6) Упореди: Ш. Кулишић, П. Ж. Петровић, Н. Пантелић, СРПСКИ МИТОЛОШКИ РЕЧНИК, Београд 1970, с.в.. ВИЛИНО КОЛО

7) Ibid, s.v. ВИЛЕ

8) Ibid, s.v. ВИХОП

9) Al. Rosetti, ISTORIA LIMBII ROMÂNE, I, București, 1986, 335, 336; ун. и: Mircea Eliade, OKULTIZAM, MAGIJA I POMODNE KULTURE, (prevod Ljiljane Filipović), Zagreb 1983, 120-121.

10) C. Rădulescu-Codin, LITERATUR POPULAR, I, București 1986, 559.

11) Ibid, 560.

12) Ibid, 559-560.

13) Ibid, 561.

14) Rumunsko-srpskohrvatski rečnik (ur. dr Radu Flora), Pančevo 1968, s.v. șoim.

15) Al. Rosetti, ISTORIA..., 383.

16) Hadrovics László, SZERBOHORVÁT-MAGYAR SZÓTÁR, Budapest 1979, s.v. soko

17) Уп.: М. Елијаде, ŠAMANIZAM, Novi Sad 1985, нарочито 359-370.

18) М. Елијаде. OKULTIZAM ..., 118

19) Ibid, 120

20) Због тога је реч добила облик „дзџиљи“, самим тим и ново значење - „дани“. Очекивани облик „дзџиљи“ у синтагми „дзџиљи милоstinђиљи“ није фреквантан у испитиваном подручју, ни у басмама ни у обичном говору. Ново митско-магијско значење „дани милостивни“, које се добија језичко-преводилачком операцијом, нема етнолошке потврде на терену, мада опрез налаже да се и овај детаљ не испусти из вида.

стиве - еуфемизма за женске демоне болести чији су прави називи забора-вљени.(21)) Треба напоменути још један влашни синоним за суђенице, етнолошки ванредно занимљив, и такође фреквентан на испитиваном подручју: „урса(турорј)“, у етимолошним значењу „медведице“ а у митолошком „усуд“, (22) тј. суђенице, суђаје и сл.(23) Истини на вољу, синтагма „дзілџи милостїншиљи“ могла је бити преведена и као „виле милостивне“, али то би већ била ствар језичке акрибије од које се морало одустајати где год су то налагали етнолошки разлози. Јези-чки тачно није увек и етнолошки јасно.

Басма као песнична форма очигледно да много дугује епским изворима. У њој се, као на каквој школској табли, јасно оцртавају многобројни извори, слојеви и утицаји, познати из историје религије. Са оним што је претходно речено, овај пример се нуди као веома захвалан за изучавање.

Од „шојмана“ се, иначе, оболева на разне начине, најчешће кад се нагази место на коме су оне играле, кад се човек помокри на дрвљаник (тежак преступ јер је тамо њихово боравиште и трпеца!), или кад се бива захваћен „виорњицом“ од ноје се ваља штитити пљувањем. Младе мајке, такође, могу бити преносиоци злог утицаја „шојмана“ на своју децу нарочито на бебе у колевкама. Када се пере веш у дрвеном кориту („албе“) деца се не смеју узети у наручје док се претходно руке добро не оперу чистом водом. Болесник изгледа сумануто и растројено, не контролише покрете, говори неразумно, боли га „цела снага“, лоше слава и има „ружне“ снове, а у тежим облицима стижу га напади падавице. Бебе одбијају храну и хистерично и дуготрајно плачу. За болесника се вели да је „шојмањит“ (= ошојмањен), „луват ђи шојмање“ (= узет од шојмана, тј. обузет њима) и сл. У саобраћају ови се изрази користе са синонимима „ловит“, „чокњит“, „пљесњит“, „луват“ (ударен, ћакнут, блесав, узет) и др.

Бајање се врши ујутру крај огњишта (бајача или болесника), „пи њима гуалă“

21) Слободан Зечевић, МИТСКА БИЋА СРПСКИХ ПРЕДАЊА, Београд 1981, 93.

22) Тако је и нормирано у румунском књижевном језику, види:

Rumunsko-srpskohrvatski rečnik..., s.v. ursitoare

23) Како се у народним изрекама поиграва овом двосмисленошћу, види изреку бр. 40, у: Влашке пословице и изреке из Рудне Главе и онолине, (запис и превод Паун Ес Дурлић), Развитак бр. 6, Зајечар, 1984, с. 75.

(на ште срца). Узме се нов, некоришћен суд, у њега стави мед а у мед тамјан и босиљак. Све се то меша новом, искључиво дрвеном кашиком и три пута изговара наведена басма. Пребајани мед болесник потом једе док не оздрави.

ОД СУВОГ СУНЦА

Ова басма снимљена је 1984. године, а казивач је Веселинка Б. (1910) из Рудне Главе.(24) Снимљено је само казивање, а ритуал је усмено описан јер је бајање „кобајаги“ изведено на посреднику Јелени-Лени Рајковић, којој се овом приликом најсрдачније захваљујем. Ово бајање почива на веровањима у вези соларног култа. Постоје више сунаца међу којима има добрих и злих. Оно које видимо свакодневно има чак и своје име - зове се Пау (Павле). Зло сунце је „суво“ и оно улази у човекову главу, изазивајући дуготрајне и несносне главобоље, нарочито лети. Бајање се врши у вечерњим сатима и у дворишту поред неке воде (точур, бунар, извор, зденац). Болесник мора да донесе девет облутака са места где пут прелази преко воде, (некад се наглашава да то мора бити колски пут, можда због асоцијативне везе колски точак - сунце). Њега бајалица поставља на какву столицу, окреће га истоку и узима пар белутака којима му масира чело и слепоочнице, повремено их квасећи у води. Басму понавља три пута и за то време гледа да употреби четири пара. Девети каменчић болесник мора да понесе са собом и где у повратку наиђе на први брод (поток или река), окреће се ка истоку, баца га преко главе у воду и каже: „Како ја бацам овај каменчић, тако нека оде болест из моје главе“. Ако се знаци побољшања убрзо не покажу, поступак се сутрадан навече понавља. Ово лечење може трајати и девет дана узастрпно.

Што се тиче, самог текста басме он је овде наведен и као пример супротан општем уверењу да су бајалички текстови некакве окоштале форме које се строго понављају. Постоје обавезне иницијалне и финалне фигуре и обавезни мисаони склопови унутар којих се импровизује према стеченом искуству и тренутном надахнућу. И саме врачаре кад подучавају другог наглашавају: „Ово мораш да кажеш тако и тако, а ово како ти дође.“

24) Музеј..., фон., тр. 15 А.

ОД ШУМСКЕ МАЈКЕ

Басма је записана од Јелене Рајковић (1939) из Рудне Главе, а ова ју је научила од, сада покојне, Станке Илић која је као „баба Рпуање“ била врачара на гласу. Влашка „Мума Падури“ није непозната нашој етнологији,(25) али се може рећи да ни изблиза није привукла пажњу коју заслужује. У селима Горњег Пореча овај шумски демон је први на листи популарности, и може се наћи заиста знатан број сведока који су имали разне сусрете и искуства са њом. Једна анкета спроведена 1983. године међу ученицима осмог разреда Основне школе „Б. Перић“ у Рудној Глави показала је да преко 80% ученика верује у њено постојање. Овде је еуфемистички зову „Срба“ и верујем да је израз изведен из вл. „србатуаре“ (рум. sãrbãtoare) - празник, свечаност.

Басма се изговара гласно на месту где постоји опасност да човек буде нападнут од стране Шумске Мајке. Ваља се најпре прекрстити, а онда се текст казује три пута. Значење неких речи је овде нејасно.

ОД УРОКА

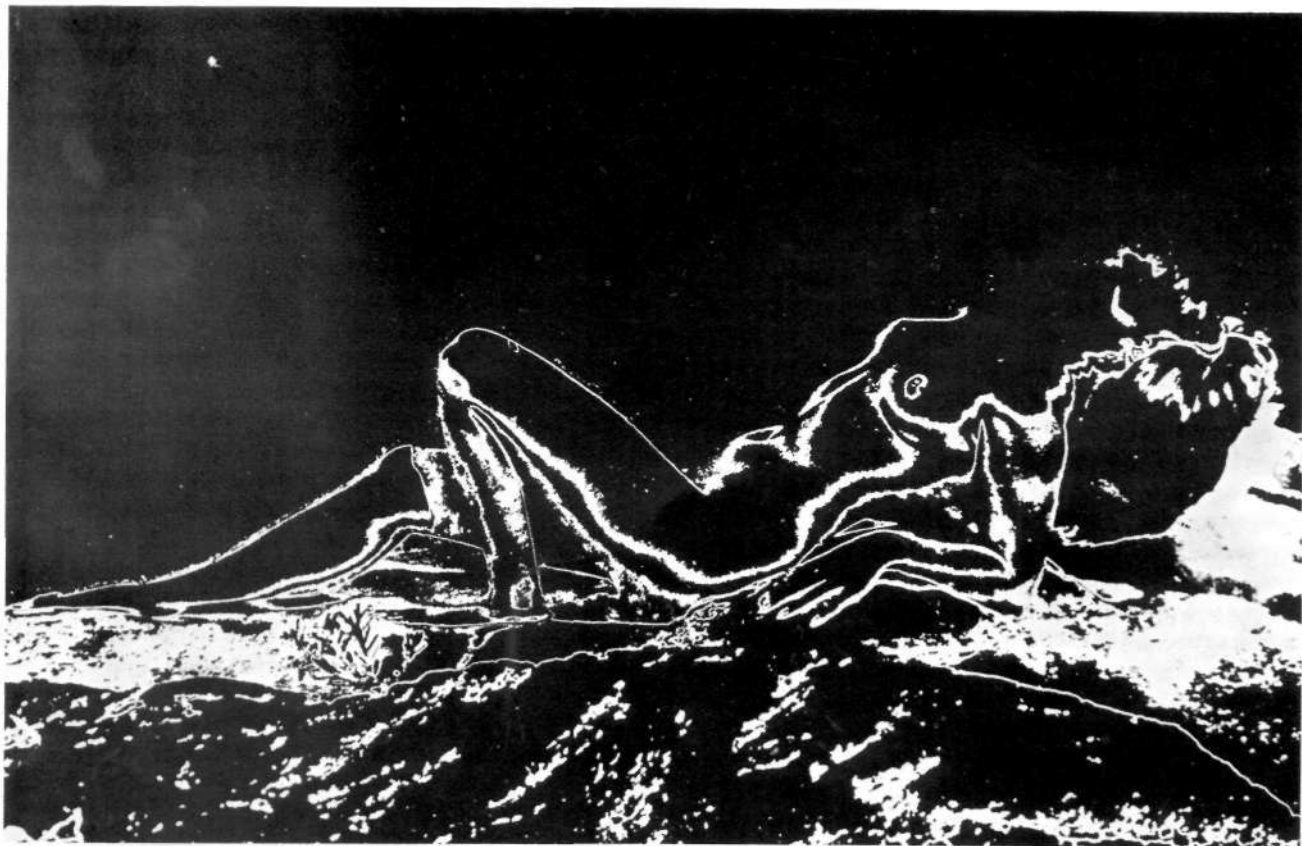
Поље деловања урокљивих очију практично је неограничено, а магијско дејство се остварује када се особе које имају ову моћ нечему диве или чуде. Најчешће страдају мала деца, али нису заштићене ни домаће животиње, ни имање, ни кућа. При бајању се користи тамјан, босиљак и вода. Пре бајања ова се вода баца на кров и док се слива, прихвата се у суд у коме ће се касније бајати.

Басма бр. 4 снимљена је 1984. године у Црнајки, а казивач је Крина Војиновић (1913) из овог села.(26)

Басму бр. 5 снимао је Златић Дејан, ученик основне школе, на свом касетофону а казивач је његова тетка Златић Софија (1925) из Црнајке. Басме „од урока“ су врло распрострањене, и знају их и они који се, иначе, не баве бајањем. У 14. стиху ове басме помиње се „муаша пакурари“. То је особа која

25) Види: Слободан Зечевић, ШУМСКА МАЈКА, Развитак бр. 5, Зајечар 1968, 97-98; исти: МИТСКА БИЋА..., 18-22.

26) Музеј..., фон., тр. 15 Б.

Драї ослаб Илић: Аки – 1

Драї ослаб Илић: Аки – 2

прва угледа прво ојагњено јагње, што јој, као што видимо, даје натприродну моћ урицања. Пример је занимљив и стога што из њега сазнајемо да ову моћ имају не само људи, већ и природа (стих 39-43).

ЗА ЉУБАВ

Басма бр. 6 снимљена је од истог казивача и у исто време кад и басма бр. 4. Бајање се изводи код огњишта, а тамо где га нема код шпорета. У погодан суд који може да се стави на ватру, ставља се малтене све што има својство слатког: шећер, мед и др, уз обавезан тамјан и босиљак, као и воду у којој се све то умеша. Док се суд са прилозима лагано загрева, изговара се басма три пута. Пребајана вода понесе се кући и њоме се човек пошкропи кад полази на весеље, састанак, односно било куда где је важно да оствари успешан контакт с другим особама.

Басму бр. 7 записао је 1983. године Станимир Балановић, ученик VII разреда ОШ „Б. Перић“ у Рудној Глави, од Стане Јанковић (1890) из рудноглавског засеока Крш.

Басму бр. 8 записао сам од Јелене Рајковић (1939) из Рудне Главе. Баје се кад неку драгу особу жарко желимо и кад нам је стало да нам она што пре дође. Басма се изговара три пут док се мете кућа. Пометено ђубре изнесе се у двориште и баца према кући у којој живи особа коју желимо привући, и том се приликом три пут прекрсти и басма понови три пут.

ЗА „ЗАПИСАНО“

Кад се човек роди, цео му живот Судбина запише у књигу, и има да тече онано како је суђено, тј. „записано“. Најчешћа одступања могу се догодити при склапању бракова, односно везивања за погрешну (несуђену) особу. После извесног времена лице које је направило грешку почиње да побољева, губи апетит,

„вене и суши се“. Болест се може завршити и смрћу. Бајање се предузима да се грешка исправи, односно да се оствари оно што је записано. Особе које су зашле у године, а нису склопиле брак, често потезу за овим видом бајања. Има много варијаната, примера и начина, као и тумачења и веровања, а овде су дата само два, због занимљиве митолошке функције петла.

Басму бр. 9 записао сам од Гергине Дурлић (1924) из Близне код Рудне Главе, а она ју је још нао дете запамтила од мајке Станке. Бајање се врши увече, под камина. Врачара узме тканице, смота их и док говори текст - држи један крај у руци, баца их увис, у ојак, и одмотава. Басму и радњу понавља три пута.

Басму бр. 10, која се у свему изводи као и претходна, само се уместо тнаница нористи марама жене којој се баје, записао сам од Јелене Рајковић (1939) из Рудне Главе.

ОД ЖУТИЦЕ

Обред бајања изводи се у поподневним сатима (како се „гаси“ и слаби сунце, тако треба да се „гаси“ и слаби бољка). Бајалица болесника води до жбуна дивље руже (шипурка). Са собом носи ватраљ са жаром, тамјан и два кончића, црвене и жуте боје. Пред биљком врачара се најпре прекрсти, окади жбун и о једну гранчицу веже црвени конач. Жути везује болеснику око врата. Кадећи жбун све време, изговара басму. Текст се понавља три пута. После другог понављања врачара мења нонце: жути везује на гранчицу шипурка, а црвени болеснику око врата. После свршеног ритуала одлазе скупа до најближе воде и док баца жар у воду, врачара говори (у преводу): „Како се губи и гаси пламен овог жара, тако нека се изгуби жутица са (наведе име болесника).“ Жути конач остаје везан за грану шипурка, а болесник онај црвени носи око врата три дана, након чега га баца у неки грм „куда

нико не пролази“. Црвено у народу симболише здравље.

Басма је снимљена у исто време и од истог казивача као и примери бр. 4 и бр. 6.

ОД ГУШАВОСТИ

Болесника који пати од гушавости, врачаре лече на Ускрс. Од куће се понесе једно ускршње јаје и секира и одлази у шуму где врачара тражи кленово дрво да се болесник на њега може попети. Док болесник на дрвету љушти јаје, врачара секиром „сече“ клен, и три пута изговара басму.

Басму је у детињству од рођака чуо и запамтио Мирко Шаларевић, родом из Р. Главе.

ВРАЋАЊЕ ЧИНИ

Враћање чини је „срце“ беле магије јер има улогу „скидања“ болести са човека, односно свега онога што су на њега „напратиле“ друге („зле“) врачаре или особе које се баве чинодејством. Дели се на мало и велико „враћање“, што зависи од тежине болести или стања у коме се лице налази. Код малог враћања ритуал се понавља три а код великог - девет пута. Текстови великог враћања су и знатно дужи, неки имају и до 250 стихова. При овом бајању као реквизити користе се готово све ствари које према народном веровању има заштитну, апотропејску моћ: тамјан, босиљак, прутићи метлице, глога, цера, потом мермер, бели лук, паприка, вода из вира који се окреће с десна у лево, нож, понегде срп и др. Код малог враћања од састојака ноји чине „лек“ узму се по три делића, а код великог по девет. Пребајаном водом се или шкропи, или се она пије по одређеном упутству. Магијска враћања чини могу се вршити сваког дана, сем уторка.

Басма бр. 13 снимљена је у исто време и од истог казивача, Веселинке Б., као и примери бр. 2.